

75 ROCZNICA POWSTANIA POLSKIEGO PAŃSTWA PODZIEMNEGO

Polskie Państwo Podziemne, działając w latach 1939 -1945 na terenach okupowanych przez Niemców i Sowieców, było fenomenem w ogarniętej wojną Europie. Jego początkiem było utworzenie 27 września 1939 r. Służby Zwycięstwu Polski, przekształconej w Związek Walki Zbrojnej, a następnie w AK.

Polskie Państwo Podziemne kierowane było z wolnych krajów sojusznicznych przez w pełni legalne władze naczelne RP: prezydenta, rząd i Naczelnego Wodza oraz ich krajowe przedstawicielstwa.

Podziemnym parlamentem, reprezentującym największe stronnictwa polityczne: Stronnictwo Ludowe, Polską Partię Socjalistyczną, Stronnictwo Narodowe oraz Stronnictwo Pracy był w latach 1940-43 Polityczny Komitet Porozumiewawczy, od 1943 do 1944 - Krajowa Rada Polityczna, a od 1944 roku do końca wojny - Rada Jedności Narodowej.

Najwyższą władzę sprawował Delegat Rządu na Kraj (od maja 1944 w randze wicepremiera), kierując zakonspirowanym aparatem administracji cywilnej - Delegaturą Rządu na szczeblu centralnym, w województwach i powiatach. Delegatura składała się z 18 departamentów, organizowała i wspomagała dziedziny życia zakazane przez okupanta: szkolnictwo, kulturę i naukę, opiekę społeczną i sądownictwo.

Wymiarem sprawiedliwości zajmowało się Kierownictwo Walki Cywilnej (oddzielny organ Delegatury) wraz z Cywilnymi Sądami Specjalnymi i Państwowym Korpusem Bezpieczeństwa (podziemna policja). Sądono za kolaborację z okupantem i wymierzano sankcje (od bojkotu, chłosty, kontrybucji aż po wyroki śmierci). Wydawano także wyroki za przestępstwa pospolite.

Polskie Państwo Podziemne miało własne siły zbrojne.

Na czele utworzonej 27 września 1939 roku Służby Zwycięstwu Polski stanął gen. Michał Karaszewicz - Tokarzewski. SZP została przekształcona najpierw w 1940 roku w Związek Walki Zbrojnej, a następnie rozkazem Naczelnego Wodza z 14 lutego 1942 roku w Armię Krajową (AK), w skład której weszło ok. 200 organizacji wojskowych, zarówno spod okupacji niemieckiej, jak i sowieckiej.

AK od początku była organizacją masową. Liczba zaprzysiężonych żołnierzy AK wynosiła na początku 1942 roku ok. 100 tys., zaś w lecie 1944 roku już ok. 380 tys., w tym: ok. 10,8 tys. oficerów, 7,5 tys. podchorążych i 87,9 tys. podoficerów. Kadra AK rekrutowała się z oficerów i podoficerów armii przedwrześniowej oraz z absolwentów tajnych Zastępczych Kursów Szkoły Podchorążych Rezerwy i Zastępczych Kursów Podoficerów Piechoty, a także przetrucanych do kraju oficerów, tzw. cichociemnych. Od 1943 roku w jednostkach podporządkowanych Komendzie Głównej AK tworzone kompanie i bataliony, od 1944 roku - pułki, brygady, dywizje, zgrupowania pułkowe i dywizyjne.

Do walki bieżącej powołano w 1940 roku Związek Odwetu, a poza granicami Rzeczypospolitej na zapleczu frontu wschodniego, utworzono w 1941 roku organizację dywersyjną Wachlarz. W końcu 1942 roku z połączenia tych formacji powstało Kierownictwo Dywersji - Kedyw.

Podziemny przemysł zbrojeniowy produkował materiały wybuchowe, pistolety maszynowe, granaty, miny, butelki samozapalające oraz tysiące sztuk amunicji. AK w broń i materiały konieczne do prowadzenia działań bojowych była również zaopatrywana dzięki rzutom lotniczym dokonywanym przez zachodnich sojuszników.

W powiązaniu z AK działała podziemna organizacja Związku Harcerstwa Polskiego - Szare Szeregi, której starsi członkowie, przeszkoleni wojskowo, zasilali oddziały dywersyjne Kedywu, słynące z odważnych akcji bojowych.

Armię Krajową wspomagali także tzw. cichociemni, wyselekcjonowani żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, z których 316 po specjalnym przeszkoleniu przerzucono drogą lotniczą do kraju. Stanowili oni jeden z najlepszych bojowo elementów Kierownictwa Dywersji.

Jednym z największych osiągnięć Polskiego Państwa Podziemnego było zorganizowanie tajnego nauczania. Np. w roku szkolnym 1943/1944 na terenie Generalnego Gubernatorstwa tajnym nauczaniem na poziomie szkoły średniej było 83,8 tys. uczniów. Największym ośrodkiem tajnego nauczania akademickiego była Warszawa, gdzie na kompletach kształciło się 4,5 tys. studentów. Tajne nauczanie akademickie odbywało się też w Krakowie, Wilnie, Lwowie, Częstochowie i Kielcach. Dyplomy tajnych studiów uzyskało 6,5 tys. osób.

W tajnych drukarniach wydawano prasę informacyjno-polityczną, literaturę: poezję i prozę, podręczniki, publicystykę. Organizowano konspiracyjne koncerty, przedstawienia teatralne, wieczory autorskie i wykłady naukowe.

W działalności opiekuńczej (stypendia, zapomogi, organizowanie posiłków dla potrzebujących, zwłaszcza dzieci i młodzieży) częściowo korzystano z pomocy jawnie działających organizacji, takich jak Czerwony Krzyż i Rada Główna Opiekuńcza.

Częścią Polskiego Państwa Podziemnego było Kierownictwo Walki Cywilnej, organizujące powszechny opór społeczeństwa, i wspomagające Polakom przetrwać lata okupacji. Kierownictwo Walki Cywilnej pod przewodnictwem Stefana Korbońskiego opublikowało "Dziesięć Przykazań Walki Cywilnej", które głosiły m.in., że podstawowym nakazem i obowiązkiem każdego obywatela polskiego jest poszanowanie prawowitych władz polskich na emigracji oraz posłuch wobec zarządzeń czynników miarodajnych w Kraju, a - w stosunku do okupanta - bojkot jego zarządzeń i wezwań, a także utrudnianie mu wszelkiej akcji i absolutny bojkot w stosunkach handlowych, kulturalnych i towarzyskich.

KWC wydało również ostrzeżenie, że szantaże wobec Żydów i ich denuncjowanie będą karane z całą surowością. Prowadziło też akcje propagandowe takie jak wydanie sfałszowanego numeru wydawanego przez Niemców „Nowego Kuriera Warszawskiego”, a także transmisja przez niemieckie uliczne megafony hymnu narodowego.

Struktury Podziemnego Państwa podejmowały również działania wybiegające poza czas wojny. Prowadzono studia dotyczące rozwoju i rozbudowy Polski po odzyskaniu niepodległości.

Po wkroczeniu wojsk sowieckich na tereny Polski przywódcy Polskiego Państwa Podziemnego zostali aresztowani przez NKWD. 21 czerwca 1945 r. Kolegium Wojskowe Sądu Najwyższego ZSRR w Moskwie skazało ich - jak głosiło uzasadnienie - za "działania przeciwko Armii Czerwonej i Związкови Sowieckiemu oraz współpracę z Niemcami".

Trzech spośród skazanych w procesie zmarło w sowieckich więzieniach: ostatni dowódca AK gen. Leopold Okulicki "Niedźwiadek", wicepremier i delegat Rządu na Kraj Jan Stanisław Jankowski oraz Stanisław Jasiukowicz, członek Rady Ministrów na Kraj ze Stronnictwa Narodowego.

Podczas wojny w walce, więzieniach i obozach zginęło ok. 60 tys. żołnierzy AK. Od maja 1944 do maja 1945 do obozów sowieckich wywieziono ponad 30 tys. akowców, z których niemal połowa zaginęła bez śladu. W latach 1945-55 w ramach represji komunistycznego Urzędu Bezpieczeństwa aresztowano ich ok. 40 tys. Połowa nie doczekała amnestii w 1956 roku. (PAP)

WYKORZYSTANO: POLSKIERADIO.PL